

Een crimineel jachtmisdrijf

P. DONCHE

Tijdens ons laatste bezoek aan het Stadsarchief Ieper werden we gewezen op een *proces crimineel*, waarin in de aanhef een Jan Vincent Donche vermeld wordt¹. Hoewel de vermelding proces crimineel een zwaar misdrijf laat vermoeden, ging het in werkelijkheid over een wel veel banaler misdrijf, namelijk een - bovendien uiteindelijk zelfs nietig verklaarde - (vermeende) overtreding van het jachtrecht. In het kort komt het erop neer dat een aantal officieren samen met twee knechten door de kasselrijwachters betrappt werden op jagen. De officieren beriepen zich op hun toelating tot jagen welke hun verleend was door de commandant van het garnizoen te Ieper. De kasselrijopzichters sloten toch twee officieren op. Door tussenkomst van het landsbestuur te Brussel werden ze op vrije voeten gesteld.

59

De procesbundel is vrij gedetailleerd, en bevat de optekening van de verklaring van de kasselrijwachters en van twee van de jagende officieren. De verklaring van de kasselrijwachters lijkt ons de meest betrouwbare, deze van de officieren komt vooral neer op het afzwakken van de gebeurtenissen en de door hen uitgesproken woorden bij hun ontmoeting met de kasselrijwachters.

Schetsen we eerst even het kader waarin we die officieren moeten situeren. Ieper was in de 18de eeuw een vestingsstad en er was permanent een garnizoen gelegerd. Immers, na de Spaanse Successieoorlog (1701-1713), waarbij de Spaanse Zuidelijke Nederlanden door de Vrede van Utrecht aan Oostenrijk waren toegewezen, hadden Engeland en de Noordelijke Nederlanden bedongen dat zij in de Zuidelijke Nederlanden in een achttal steden, waaronder Ieper, garnizoenen mochten legeren. Dit staat bekend als het Barrièretraktaat (1715). Deze garnizoenen moesten een bescherming vormen tegen mogelijke invallen vanuit Frankrijk. De voorbije decennia had de Franse vorst Lodewijk XIV inderdaad niets onverlet gelaten om delen van de Zuidelijke Nederlanden in te lijven.

De commandant van het Ieperse garnizoen in 1769 was *majoor MacKeij*. Vermoedelijk is deze een telg uit het Schots-Nederlandse geslacht MacKay, dat talrijke officieren telde in Schotland en in Nederland. De Nederlandse tak wordt gevormd door de afstammelingen van luitenant-generaal Hugh MacKay of Scoury (1640-1692), gehuwd te Zaltbommel in 1674 met Clara de Bie². In de Noordelijke Nederlanden bestond reeds sinds het eind van de 16de eeuw een

¹ Ieper, *Stadsarchief*, Archief van de kasselrij Ieper, Gerechtelijk archief, criminele processen, loket D3/17.

² In Daniël baron Mackay, *Geschiedenis van het Geslacht Mackay*, Zutphen, 1984, konden we evenwel niet precies nagaan om welk lid van de familie het gaat. In de procesbundel worden immers de voornamen van majoor MacKay, van zijn zoon en van zijn neef niet vermeld.

Schotse brigade³. Deze regimenten leverden ook een bijdrage in de veldslagen in de Zuidelijke Nederlanden tegen Lodewijk XIV of ze hielden steden bezet opdat ze niet weer in handen van Lodewijk XIV zouden vallen. Na het Barrièretraktaat was de aanwezigheid van Engelse en Nederlandse officieren en soldaten in samenhang met Oostenrijkse/Zuidnederlandse milities een permanent gegeven.

60

Het is met de zoon en neef van commandant MacKay, dat nog twee andere officieren op woensdag 27 september 1769 besloten een dagje erop uit te trekken om te gaan jagen in de kasselrij. De twee andere officieren waren:

- **Louis Henry de Courty**, ridder van Merentais, officier gendarme van de Franse koning, die als 21-jarige op reis was doorheen Vlaanderen om verschillende steden te bezoeken en zijn intrek had genomen in het landshuis van de kasselrij. Zijn vader was eveneens officier en oud directeur-generaal van financiën. Louis woonde nog thuis bij zijn vader te Parijs.

- **Jan (Baptist) Vincent Donche**. Deze was geboren te Brugge op 15 april 1737, zoon van Pieter Jacobus en Maria Joanna Pattijn en een kleinzoon van Adriaan Donche, burgemeester van Diksmuide. Hij behoorde tot de Brugse tak waarin de Diksmuidse tak der familie Donche zich na 1700 in voortzette. Hij had nog een broer Jacob Hendrik, marine-officier in Frankrijk en Rusland en infanterie-officier in Spanje. Een broer Albertus was landmeter en de overige broers Antonius Jacobus en Niklaas Frans waren groothandelaars te Brugge, waar zij het bedrijf van hun ouders en vooral van hun moeder, die na 10 jaar huwelijk weduwe geworden was, voortzetten⁴. Jan Vincent verbleef sinds december 1768 te Ieper, als officier, die *omwille van zijn wonden 'gepentionneert' was door hare majesteit de keizerin* (Keizerin Maria Theresia van Oostenrijk). Dit gepensionneerd zijn moet vermoedelijk begrepen worden als tijdelijk buiten actieve dienst omwille van verwondingen opgedaan in actieve dienst. Hij verklaarde 31 jaar oud te zijn.

De vier officieren werden nog vergezeld door soldaat Robert Renard, jachtwachter van commandant MacKay en Pierre le Maire, knecht van een andere Franse officier genaamd d'Arfeuille.

Als jachtterrein had het groepje van zes de heerlijkheid Krommenelst te Vlamertinge uitgekozen. Jan Vincent Donche droeg die dag zijn wit uniform met rode opslag, Louis de Courty was geheel in het wit gekleed. Ze jaagden met geweer en honden. Omstreeks 10-11 uur in de voormiddag werden ze ter hoogte van de hofstede het Marshof opgemerkt door een patrouille van vijf kasselrijwachters. Met uitzondering van de zoon en de neef van commandant MacKay verbaliseerden (*callangierden*) de wachters alle jagers. Louis de Courty dreef echter de spot met het proces-verbaal. Hij zei dat ze het gerust aan de kasselrijoverheid mochten rapporteren en als ze de moeite zouden nemen in de namiddag nog eens terug te keren, dat ze dan nog eens

³ J. Ferguson, *Papers illustrating the history of the Scots Brigade in the Service of the United Netherlands 1572-1781*, extracted by permission from the Government Archives at The Hague. I: 1572-1697, II: 1698-1782, III: 1. *The Rotterdam Papers, 1709-82*, 2. *the Remembrance: a metrical account of the War in Flanders 1701-12*, by John Scot, soldier, Edinburgh, 1899-1901.

⁴ Aanvullende inlichtingen over zijn militaire loopbaan werden bekomen via Wenen, *Österreichisches Staatsarchiv*, *Kreigsarchiv*. Johannes Donche verschijnt voor het eerst als vaandrig in het 9de infanterieregiment. In de monsteringslijst van 1765 (te Bergen) wordt hij vermeld als geboren te Brugge, 29 jaar, ongehuwd, diende sinds vijf jaar. Op 1 januari 1766 wordt hij getransfereerd naar de Compagnie Ruiz. Op 30 november 1767 neemt hij ontslag.

een proces-verbaal zouden kunnen opmaken daar hij niet van plan was op te houden met jagen. De vijf kasselrijwachters keerden terug naar de stad en rapporteerden dit alles aan de baron Bonaert, hoogbaljuw van de stad en de kasselrij Ieper.

In de namiddag keerden de wachters terug naar Krommenelst en jawel, tussen één en twee uur vonden ze het groepje nog steeds vrolijk aan het jagen. Ze verbaliseerden de jagers opnieuw en verzochten bovendien hen naar de stad te volgen. Het groepje jagers weigerde resoluut. Daarop greep een van de wachters Louis de Courty vast, waartegen de Franse officier zich verweerde en begon te vloeken: *Sacre Dieu, Mort Dieu!* Hierop sprongen de overige jagers een vijftal passen achteruit, en stelden zich op in een cirkel; één iemand had daartoe opgeroepen: *Allons Messieurs, mettons nous en cercle.* Terzelfdertijd hielden ze hun geweer in de aanslag en trokken de haan over. Zij dreigden te schieten indien de wachters het zouden durven hen te naderen. En opnieuw gaven ze te kennen de wachters niet te volgen noch te willen ophouden met jagen. De wachters die *apparente ongelucken* wilden voorkomen besloten dan maar op te stappen. Zij keerden naar de stad terug, waar zij omstreeks halfvijf het schepencollege andermaal inlichtten over het gebeurde.

61

Het groepje jagers ging daarna nog een herberg binnen om wat uit te rusten en een stukje te eten en keerde omstreeks drie uur terug naar de stad. Het schepencollege had echter al besloten de drie vreemden (de Courty, Donche en de knecht van Mr. d'Arfeuille) aan te houden en in de gevangenis te stoppen. Zij werden dan ook in hun respectievelijke woon- of verblijfplaatsen opgepakt en opgesloten in de gevangenis van het Zaalhof. Aan de zoon, de neef en de jachtwachter van commandant MacKay werd niet geraakt.

De volgende morgen om halftien deed majoor MacKaij, commandant van het Ieperse garnizoen, reeds zijn beklag bij de hoogbaljuw baron Bonaert. Hij noemt het ongehoord wat hij over het gebeurde vernomen heeft. Hij alleen is meester van de jacht en hij heeft toelating gegeven! Hij eist dan ook de onmiddellijke vrijlating en zal niet nalaten de magistraat der kasselrij ter verantwoording te roepen. Baron Bonaert wast zijn handen in onschuld: niet hij, maar alleen de gehele kasselrijmagistraat heeft de macht om gevangenen vrij te laten. Hij gaat wel in op de vraag om majoor MacKay's tussenkomst te akteren. Met de schriftelijke akte trekt Bonaert naar het kasselrijbestuur. Twee kasselrijschepenen worden met de zaak belast. Zij nemen aanstoot aan de term klacht (*reclame*) in de akte van commandant MacKay. De commandant ziet daarop van een formele klacht af, maar blijft de vrijlating vragen.

In de loop van dezelfde dag worden Louis de Courty en Jan Vincent Donche verhoord door de schepenen Charles Huyghe, heer van Peutevin, en jonker Guillaume de Simon en door Jan Frans Hindericx, raadspensionaris en griffier van de kasselrijvierschaar. Beide aange-

houden officieren ontkennen niet dat ze tweemaal geverbaliseerd werden, maar geven ontwijkende of sterk afzwakkende antwoorden op alle directe vragen over ondermeer het spotten met het proces-verbaal, het in stelling brengen van hun geweren tegen de kasselrijopzichters, het dreigement te schieten en het bevel van de wachten om hen te volgen.

62

Louis de Courty probeert het feit dat hij buitenlander is uit te spelen: hij beweert het woord *callange* (verbalisatie) niet te kennen, en niet op de hoogte te zijn van het gewoonterecht te Ieper. Hij ontkent ook bij hoog en laag (op de verdoemenis van zijn ziel...) met de kasselrijwachters gespot te hebben. Hij wordt vrij lang aan de tand gevoeld, maar ontkent in alle toonaarden.

De ondervraging van Jan Vincent Donche is korter: hij is ook niet helemaal een vreemde, daar hij sinds bijna een jaar te Ieper in het garnizoen is en al die tijd onbesproken is geweest. Hij beweert dat hij de kasselrijwachters gevraagd heeft of zij wel wisten wie de meester van de jacht was, waarop dezen zouden geantwoord hebben, dat zij het eigenlijk niet wisten, maar dat zij enkel bevelen opvolgden. Hij beweert ook dat de wachten in de namiddag hem niet bevolen hebben hen te volgen. Over het in een cirkel opstellen van de jagers om zich te verdedigen, beweert hij daarvan niets gezien te hebben: hij zou te druk bezig geweest zijn met het kalmeren van de wachten die Louis de Courty hadden vastgegrepen... (Louis de Courty had wel tevoren verklaard dat het de officieren MacKay waren die hem van de wachten hadden bevrijd...)

Raadspensionaris Hindericx brengt de volgende dag verslag uit bij het kasselrijbestuur. Het kasselrijbestuur blijft de officieren in hechtenis houden.

Wat er verder precies gebeurd is niet vermeld in documenten in de procesbundel. Alles draait om de bevoegdheid over de jacht. Vermoedelijk heeft het schepencollege advies gevraagd bij de regering in Brussel, of misschien was het majoor MacKay die daar de zaak aanhangig gemaakt heeft. Enkel het resultaat is ons bekend. Op 4 oktober 1769, dus acht dagen na de opsluiting, decreteert de regering dat de twee officieren mogen vrijgelaten worden *en égard de considerations particulières*, zonder verdere kosten. Wat die bijzondere overwegingen waren die de regering in acht nam, staat nergens te lezen. Het kasselrijbestuur wordt anderzijds ook niet berispt over het optreden van zijn opzichters zodat de regering impliciet toegeeft dat de kasselrij enig recht op de jacht kan laten gelden.

Twee dagen later, op 6 oktober, worden beide officieren van de beslissing van de regering in kennis gesteld. Zij weigerden evenwel beleefd om onmiddellijk de gevangenis te verlaten. Ze wilden eerst hun respectievelijke advocaten, de heren de Vaux en Vermeersch, spreken om te laten vastleggen dat ze niet na een rechtszaak, maar wel

op decreet van de Brusselse regering werden vrijgelaten. Dit moest hun eer redden, die ze immers beiden verloren achtten door hun opsluiting...

Eind goed, al goed dus. Maar toch wel wat anders dan wat men zich normaal van een proces crimineel zou voorstellen.